

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
Кафедра педагогіки, психології та менеджменту**

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Електронний навчальний курс

СХВАЛЕНО

кафедрою педагогіки, психології та менеджменту

протокол № 1 від « 2 » січня 2024 р.

завідувач кафедри

Володимир КУЛІШОВ

Біла Церква 2024

Категорія слухачів: *майстри виробничого навчання закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта»*

Розробник: *Торба Наталія Григорівна, кандидат психологічних наук, доцент*

Кулішов В.С. Психолого-педагогічні засади професійної діяльності: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 27 с.

Актуальність електронного навчального курсу визначається тим, що психолого-педагогічні засади професійної діяльності майстра виробничого навчання в умовах прискорених соціально-економічних змін на ринку праці актуалізує потребу у формуванні психологічної готовності фахівців до професійної діяльності в конкурентному середовищі. Розв'язання цієї проблеми можливе через створення оптимальних психолого-педагогічних засад особистісного розвитку, підвищення рівня професійної майстерності, соціалізації та адаптації до діяльності в сучасних умовах.

Мета курсу полягає у формуванні потреби в особистісному розвитку, вмінь виявляти психологічні особливості інших та будувати позитивні стосунки з оточенням і досягати індивідуальних цілей у процесі професійної діяльності, оволодіння системою психолого-педагогічних знань, які сприятимуть ефективності професійної діяльності та сприятимуть підвищенню психолого-педагогічної компетентності.

Електронний курс розроблено для майстрів виробничого навчання закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).

Електронний курс розраховано на 4 год., із яких 2 год. – лекція, 2 год. – семінарські заняття.

© БІНПО УМО НАПН України, 2024

© Кулішов В. С., 2024

ЗМІСТ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

1. Анотація електронного курсу.....	4
2. Типова освітня програма електронного курсу.....	6
3. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалів електронного навчального курсу.....	12
4. Зміст електронного навчального курсу за темами.....	13
5. Завдання до семінарських занять.....	23
6. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.....	23
7. Комплекс практичних (тестових) завдань для самоконтролю.....	24
8. Глосарій ключових слів.....	25
9. Консультаційний пункт.....	26
10. Цифрова бібліотека.....	26

1. АНОТАЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО КУРСУ

В сучасних соціально-економічних умовах психолого-педагогічні засади професійної діяльності кожного учасника освітнього процесу розрізняється за індивідуальними особливостями, професійним спрямуванням, підходами у виборі освітніх та професійних завдань, характером мотивації до діяльності, методами роботи, прийомами досягнення продуктивності та ефективності, траєкторією руху до професійної компетентності, різним ступенем підготовленості, працездатності, мірою професійної спрямованості.

Про наявність індивідуального стилю професійної діяльності слід варто зазначити лише тоді, коли вияв визначених рис і якостей набуває стійкого характеру.

Формування психолого-педагогічних засад в освітній діяльності відбувається під час інтеграції педагога у систему суспільних відносин, порівняння своїх підходів з особливостями інших професіоналів. Коли педагог опановує професію, у нього складається індивідуальна своєрідна система організації освітньої діяльності. Ця модель може постійно відтворюватися під час вирішення звичайних завдань, тому її іноді називають «почерк» у роботі, чи інакше кажучи – стиль професійної діяльності.

З огляду на це, постає проблема пошуку шляхів і засобів формування індивідуального стилю професійної діяльності майстрів виробничого навчання під час системно організованої професійної підготовки. Виокремлюється суперечність між соціальними запитами на підготовку фахівців, спроможних проектувати та реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію.

Актуальність курсу визначається тим, що психолого-педагогічні засади професійної діяльності майстра виробничого навчання в умовах прискорених соціально-економічних змін на ринку праці актуалізує потребу у формуванні психологічної готовності фахівців до професійної діяльності в конкурентному середовищі. Розв'язання цієї проблеми можливе через створення оптимальних психолого-педагогічних засад особистісного розвитку, підвищення рівня професійної майстерності, соціалізації та адаптації до діяльності в сучасних умовах.

Мета курсу полягає у формуванні у слухачів потреби в особистісному розвитку, вмінь виявляти психологічні особливості інших та будувати позитивні стосунки з оточенням, досягати індивідуальних цілей у процесі професійної діяльності, оволодіння системою психолого-педагогічних знань, які сприятимуть ефективності професійної діяльності та сприятимуть підвищенню психолого-педагогічної компетентності.

Завдання курсу:

- формування системи знань щодо проектуванні та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії;
- удосконалення та поглиблення знань з проблеми психолого-педагогічних засад професійної діяльності;
- ознайомлення слухачів із схемою вивчення особистості суб'єктів освітнього процесу закладу професійної (професійно-технічної) освіти;
- опанування психологічними знаннями щодо методів психологічного дослідження особистості;
- набуття навичок психолого-педагогічного діагностування здобувачів освіти;
- користування прийомами мотиваційного забезпечення освітнього процесу.

Матеріали курсу спрямовано на розвиток *психологічної, освітологічної, андрагогічної, професійно-педагогічної та інноваційної* компетентностей та компетентності з *професійно-особистісного розвитку* майстрів виробничого навчання.

Курс розраховано на 4 год., із яких 2 год. – лекція, 2 год. – семінарські заняття.

Курс розроблено для майстрів виробничого навчання закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).

Реалізація завдань для досягнення результатів спецкурсу здійснюється шляхом:

- Самостійного опрацювання слухачами навчального матеріалу.
- Виконання контрольних-діагностичних матеріалів, спрямованих на вдосконалення вмінь і навичок на практиці застосовувати набуті теоретичні знання.
  - Учасності в рефлексійно-оцінювальному блоці з метою використання здобутих знань, умінь (навичок) у професійно-педагогічній діяльності.
  - Виконання випускної роботи.

2. ТИПОВА ОСВІТНЯ ПРОГРАМА ЕЛЕКТРОННОГО КУРСУ «ПСИХОЛОГО_ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Пояснювальна записка

Актуальність електронного курсу В сучасних соціально-економічних умовах психолого-педагогічні засади професійної діяльності кожного учасника освітнього процесу розрізняється за індивідуальними особливостями, професійним спрямуванням, підходами у виборі освітніх та професійних завдань, характером мотивації до діяльності, методами роботи, прийомами досягнення продуктивності та ефективності, траєкторією руху до професійної компетентності, різним ступенем підготовленості, працездатності, мірою професійної спрямованості.

Про наявність індивідуального стилю професійної діяльності слід варто зазначити лише тоді, коли вияв визначених рис і якостей набуває стійкого характеру.

Формування психолого-педагогічних засад в освітній діяльності відбувається під час інтеграції педагога у систему суспільних відносин, порівняння своїх підходів з особливостями інших професіоналів. Коли педагог опановує професію, у нього складається індивідуальна своєрідна система організації освітньої діяльності. Ця модель може постійно відтворюватися під час вирішення звичайних завдань, тому її іноді називають «почерк» у роботі, чи інакше кажучи – стиль професійної діяльності.

З огляду на це, постає проблема пошуку шляхів і засобів формування індивідуального стилю професійної діяльності майстрів виробничого навчання під час системно організованої професійної підготовки. Виокремлюється суперечність між соціальними запитами на підготовку фахівців, спроможних проектувати та реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію.

Актуальність курсу визначається тим, що психолого-педагогічні засади професійної діяльності майстра виробничого навчання в умовах прискорених соціально-економічних змін на ринку праці актуалізує потребу у формуванні психологічної готовності фахівців до професійної діяльності в конкурентному середовищі. Розв'язання цієї проблеми можливе через створення оптимальних психолого-педагогічних засад особистісного розвитку, підвищення рівня професійної майстерності, соціалізації та адаптації до діяльності в сучасних умовах.

Мета курсу полягає у формуванні у слухачів потреби в особистісному розвитку, вмінь виявляти психологічні особливості інших та будувати позитивні стосунки з оточенням, досягати індивідуальних цілей у процесі професійної діяльності, оволодіння системою психолого-педагогічних знань,

які сприятимуть ефективності професійної діяльності та сприятимуть підвищенню психолого-педагогічної компетентності.

Завдання курсу:

- формування системи знань щодо проектуванні та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії;
- удосконалення та поглиблення знань з проблеми психолого-педагогічних засад професійної діяльності;
- ознайомлення слухачів із схемою вивчення особистості суб'єктів освітнього процесу закладу професійної (професійно-технічної) освіти;
- опанування психологічними знаннями щодо методів психологічного дослідження особистості;
- набуття навичок психолого-педагогічного діагностування здобувачів освіти;
- користування прийомами мотиваційного забезпечення освітнього процесу.

Матеріали курсу спрямовано на розвиток *психологічної, освітологічної, андрагогічної, професійно-педагогічної та інноваційної* компетентностей та компетентності з *професійно-особистісного розвитку* майстрів виробничого навчання.

Курс розраховано на 4 год., із яких 2 год. – лекція, 2 год. – семінарські заняття.

Курс розроблено для майстрів виробничого навчання закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).

Навчально-методичне забезпечення курсу представлено науково-методичними матеріалами (лекція, семінарські заняття, проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача, тести, методичні рекомендації) і списком рекомендованих джерел до тематики електронного курсу.

Профіль Типової освітньої програми електронного курсу <i>«Психолого-педагогічні засади професійної діяльності»</i>	
Обсяг курсу	0,13 ЄКТС кредиту На опанування матеріалів електронного курсу передбачено 4 академічних годин, що відповідає 0,13 ЄКТС кредиту
Рівень програми	Безперервний професійний розвиток фахівців шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти

А	Мета	
	Мета курсу полягає у формуванні у слухачів потреби в особистісному розвитку, вмінь виявляти психологічні особливості інших та будувати позитивні стосунки з оточенням, досягати індивідуальних цілей у процесі професійної діяльності, оволодіння системою психолого-педагогічних знань, які сприятимуть ефективності професійної діяльності та сприятимуть підвищенню психолого-педагогічної компетентності.	
В	Характеристика типової програми	
1.	Функціональна спрямованість	Розвиток умінь щодо організації освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти із застосуванням проектної технології
2.	Фокус Типової програми	Програма зорієнтована на безперервний професійний розвиток педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, здатних до організації освітнього процесу на високому науково-методичному рівні із застосуванням проектної технології навчання
3.	Орієнтація Типової програми	Типова програма електронного курсу орієнтована на розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗП(ПТ)О в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти
4.	Особливості типової програми	<p>Типова програма електронного курсу орієнтована на розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, які володіють широким спектром професійних навичок і компетенцій для успішного виконання своїх професійних функцій.</p> <p>Особливості електронного курсу:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розширення професійного досвіду у предметно-перетворювальній діяльності; – формування психолого-педагогічних засад професійної діяльності в освітньому середовищі закладу професійної

		<p>освіти;</p> <ul style="list-style-type: none"> – оволодіння слухачами способами психолого-педагогічної діяльності в межах освітнього закладу; – удосконалювати уміння ефективної організації навчально-виробничого процесу. <p>Проходження навчання за кожною темою завершується відповідним видом контролю (проблемно-пошукові питання, завдання для самостійної роботи, тести).</p>
5.	Цільова група	Електронний курс розроблено для майстрів виробничого навчання закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).
С	Професійні вимоги (компетенції) і продовження навчання	
1.	Професійні вимоги (компетенції)	Визначає посадова інструкція фахівця
2.	Продовження навчання	Типова програма передбачає можливість подальшого розширення та поглиблення знань, умінь, навичок педагогічних працівників ЗП(ПТ)О в системі неформальної та інформальної освіти.
Д	Стиль і методика навчання	
1.	Підходи до викладання і навчання	<p>Розвиток загальних і фахових компетентностей майстрів виробничого навчання ЗП(ПТ)О у процесі їх практичного застосування, оновлення і поповнення професійних знань.</p> <p>Навчання проходить за різними моделями (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною) із використанням компетентнісного, андрагогічного, особистісно-орієнтованого, діяльсного підходів та інноваційних технологій навчання: інтерактивних, проблемних, практичних завдань, тестів тощо.</p>

2.	Система оцінювання	Результати навчання за Типовою програмою оцінюються (зараховано/ не зараховано) на основі: підготовки відповідей на проблемно-пошукові питання, виконання завдань самостійної роботи, виконання тестових завдань.
Е	Програмні компетентності	
1.	Інтегральна компетентність	здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері професійної діяльності або в процесі навчання, що передбачає проведення дослідження, використання теорій і методів педагогіки і психології на практиці
2.	Загальні компетентності <i>Освітлогічна</i>	здатність інтегрувати знання із сучасної філософії та соціології освіти, освітньої політики й економіки освіти в цілісну стратегію професійної діяльності на засадах людиноцентризму, демонструвати відповідні цінності професійної діяльності
3.	Спеціальні (фахові) компетентності	<i>андрагогічна компетентність</i> – уміння визначати освітні потреби і запити, ураховувати особливості мотивації, процесу навчання, застосовувати технології модерації, фасилітації, супервізії, визначати результати навчання, спонукати до рефлексії; <i>професійно-педагогічна</i> – здатність планувати, організовувати та контролювати діяльність суб'єктів освітнього процесу закладів професійної освіти та власну професійну діяльність в умовах реформ і соціальних трансформацій; здатність до вибору оптимальних прийомів, методів та форм навчання, застосування інноваційних психологічних технологій на основі володіння технологіями створення сприятливих умов для освітнього процесу.

		<p>інноваційна – здатність майстра виробничого навчання забезпечувати використання інновацій у освітньому процесі, поглиблювати спеціальні теоретичні знання з психології, розвивати уміння ефективного застосування інноваційних педагогічних та психологічних технологій на практиці через систему мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога;</p> <p>компетентність з інформальної освіти та професійно-особистісного розвитку – здатність організовувати професійний саморозвиток, самонавчання, самовдосконалення і самореалізацію впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти; розвивати (саморозвивати) і вдосконалювати (самовдосконалювати) професійно важливі якості особистості, цінності, що спрямовані на всебічний розвиток особистості всіх суб'єктів освітнього процесу як найвищої цінності суспільства тощо.</p>
F	Програмні результати навчання	
	Знання і розуміння	<ul style="list-style-type: none"> - усвідомлення ідей, мети та змісту психолого-педагогічної діяльності; - розуміння структури та основних складових поняття професійна діяльність; - одержання уявлення про методи творчої діяльності; - засвоєння основних етапів проектування освітньої траєкторії
	Розвинені вміння	<ul style="list-style-type: none"> - аналізувати зміст навчального матеріалу і вимоги до організації психолого-педагогічного діагностування; - уміти розробляти програму реалізації індивідуальної освітньої траєкторії; - здійснювати економічний та екологічний аналіз об'єкта

		проектування; - засвоїти загальні етапи психолого-педагогічного діагностування; - використовувати сучасні інформаційно-цифрові засоби навчання.
	Диспозиції (цінності, ставлення)	- людиноцентризм, цінність особистості, просування демократичних цінностей у освітній процес, - готовність до змін, гнучкість, постійний професійний розвиток; - рефлексія власної професійної діяльності
Ключові слова		
Ключові слова: індивідуальна освітня траєкторія, індивідуалізація навчання, індивідуальні здібності, індивідуальна програма розвитку. професійна діяльність, індивідуальність, проектування, реалізація, діагностування.		

3. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИКЛАДУ ТА ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛІВ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Зміст модулів	Кількість кредитів ЕКТС	Загальний обсяг годин	Загальний обсяг аудиторних годин	Аудиторні години				Спецкурси	Семінар-практикум	Самостійна робота	Самостійна робота (спецкурс)
				Лекції	Семінарські заняття	Тематичні дискусії	Науково-практичні конференції				
<i>1</i>											
Тема 2.1.1. Проектування та реалізація індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів в умовах повоєнного стану		2	2	2							
Тема 2.1.2. Організація психолого-педагогічного діагностування здобувачів освіти в ЗП(ПТ)О		2	2		2						
<i>Разом</i>		4	4	2	2				2		

4. ЗМІСТ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ ЗА ТЕМАМИ

ТЕМА 1.

ПРЕКТУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЕКТОРІЇ ЗДОБУВАЧІВ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО СТАНУ

План лекції

1. Проектування як ефективний метод освітнього процесу.
2. Індивідуальна освітня траєкторія, індивідуальність та індивідуальний стиль діяльності в умовах воєнного стану.
3. Цілі проектування індивідуальної освітньої траєкторії
4. Самооцінка суб'єктів освітнього процесу та вплив її на усвідомлення особливості своєї діяльності.
5. Можливості педагогічних працівників у реалізації особистістю індивідуальної освітньої траєкторії.

Література: 1, 2, 3, 5, 7, 8, 9

1. Проектування як ефективний метод освітнього процесу.

Навчальне проектування – це процес роботи над навчальним проектом, процес досягнення запланованого результату у вигляді конкретного «продукту».

Проектування має комплексний характер, оскільки його реалізація передбачає використання сукупності інших інтерактивних методів: навчання у малих групах співпраці, «мозкової атаки», дискусії, рольових ігор, рефлексії. Сукупність цих методів і складає ту дидактичну систему, яка адекватно відображає особистісно-орієнтований підхід, сприяє формуванню відповідних компетенцій.

Проектування є ефективною у тому випадку, коли у освітньому процесі поставлено певне дослідницьке, творче завдання, для розв'язування якого потрібні інтегровані знання з різних галузей, а також застосування дослідницьких методик (наприклад, дослідження демографічних чи економічних проблем у різних регіонах світу, створення серії репортажів з різних регіонів за однією з проблем, які б розкривали певну тему тощо).

Важливим аспектом організації проектної діяльності є *мотивація учнів*. Як правило, учасники проекту мають позитивну мотивацію для дослідження певної проблеми лише в тому випадку, коли вони отримують не тільки навчальний, а й соціальний досвід. Відповідно, основними *принципами* реалізації проектної діяльності повинні бути: реальне партнерство учасників, прагматичність, практичність результатів, спрямованість на вирішення

конкретної проблеми, орієнтація на короткострокові та середньострокові проекти, котрі мають найбільший навчально-пізнавальний та виховний вплив.

2. Індивідуальна освітня траєкторія, індивідуальність та індивідуальний стиль діяльності в умовах воєнного стану.

В умовах глобалізації, стрімкого розширення інформаційного простору й розвитку інноваційних технологій особливої актуальності набувають питання посилення наукового потенціалу та підготовки конкурентоспроможних фахівців. У зв'язку з цим одним із пріоритетних завдань держави є розвиток освіти й науки, від яких залежать економічна, політична й культурна стабільність країни, її авторитет на світовій арені. На сучасному етапі розвитку української освіти ухвалено низку нормативних документів, що затверджують стандарти вищої освіти і визначають напрями інтеграції до європейського освітнього простору. При цьому досвід сучасних педагогів свідчить про те, що традиційні методи освітньої діяльності не вирішують проблему особистісного розвитку та підвищення якості знань студента, оскільки вони в процесі навчання орієнтують його на минулий досвід. Заклад вищої освіти, що прагне готувати конкурентоспроможних фахівців, повинен орієнтуватися не на шаблонний підхід, а на інноваційні методи з акцентом на сучасний стан науки та перспективні напрями розвитку інформаційних освітніх технологій. Зрештою, виникає гостра потреба в пошуку нових засобів і методів навчання, нових технологій і підходів до організації освітнього процесу. Одним із таких підходів є розроблення індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти. Формування й реалізація індивідуальних освітніх траєкторій – багатоплановий процес, що покликаний забезпечити розвиток самостійності та ініціативності студента, дати можливість найповнішої реалізації його особистісного та пізнавального потенціалу, допомогти набуту досвіду у виборі цілей, майбутньої діяльності, самостійної організації діяльності, самооцінки

3 Цілі проектування індивідуальної освітньої траєкторії.

Проектування індивідуальної освітньої траєкторії в процесі навчання має такі цілі:

- ефективно оволодіння навчальним матеріалом, розвиток практичних навичок, формування компетентностей;
- формування уявлень здобувача освіти про його особисту роль як суб'єкта освітньої діяльності;
- оволодіння способами управління пізнавальною діяльністю та задоволення освітніх інтересів і потреб;
- розвиток когнітивно-комунікативних умінь оволодіння інформацією (здійснювати пошук, оцінювання, відбір, класифікацію, аналіз, синтез інформації);

– розвиток умінь самоконтролю та рефлексії, що дають змогу й надалі самостійно коригувати навчання за вибраною траєкторією;

– розвиток співпраці всіх учасників освітнього процесу

Розроблення індивідуальних освітніх траєкторій в Україні закріплено на законодавчому рівні. Зокрема, в Законі України «Про освіту» зазначено, що здобвачі освіти мають право на індивідуальну освітню траєкторію. Індивідуальна освітня траєкторія – це персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання (Закон України «Про освіту», 2017). У закладі освіти індивідуальна освітня траєкторія може бути реалізована через індивідуальний навчальний план, при цьому батьки здобувачів освіти мають право брати участь у його розробленні.

4. Самооцінка суб'єктів освітнього процесу та вплив її на усвідомлення особливості своєї діяльності.

Самооцінка – оцінювання особистістю самої себе, своїх можливостей, якостей та місця серед інших. Від самооцінки залежать взаємини здобувачів освіти з оточенням, самокритичність, самовимогливість, ставлення до своїх успіхів і невдач. Впливає на ефективність діяльності здобувачів освіти і подальший розвиток їх особистості

Самооцінка здійснюється через спостереження за собою, своїми вчинками, ставленням до себе з боку навколишніх, аналіз своїх почуттів і переживань, мотивів і вчинків, досягнень і невдач, а також через порівняння себе з іншими людьми. Самооцінка має комплексний характер, оскільки поширюється на різні прояви особистості – інтелект, зовнішні дані, успішність у навчанні, роботу, спілкування та інші можливості.

Самооцінка формує самосвідомість особистості і змінюється впродовж життя. Формування самооцінки відбувається у процесі діяльності і міжособистісної взаємодії. Соціальне оточення значною мірою впливає на формування самооцінки особистості.

Структура самооцінки представлена двома компонентами – когнітивним та емоційним. Перший відображає знання людини про себе, другий – її ставлення до себе. Знання про себе людина набуває через спілкування з іншими людьми. Ці знання неминуче наповнюються емоціями, сила і напруженість яких залежать від того, наскільки вагома для особистості отримана інформація

Самооцінка може бути адекватною і неадекватною.

Неадекватна самооцінка буває двох видів – завищена або занижена. При сильних відхиленнях від адекватної самооцінки особистість може відчувати психологічний дискомфорт і внутрішні конфлікти.

При вочевидь завищеній самооцінці людина:

має ідеалізоване уявлення про себе, про свої здібності і можливості, про свою значущість для навколишніх людей;

ігнорує особисті невдачі заради підтримки свого психологічного комфорту;

тлумачить свої слабкі сторони як сильні, наприклад, видаючи агресивність і впертість за волю і рішучість;

стає «емоційно глухою», втрачає зворотний зв'язок з навколишніми, не прислухається до чужої думки;

невдачі пов'язує із зовнішніми чинниками, а не з власними помилками;

часто ставить перед собою нездійсненні цілі;

має надто високий рівень вимог, що перевищує її реальні можливості;

легко набуває таких рис, як зарозумілість, зазнайство, прагнення до вищості, грубість, агресивність, жорсткість;

поводиться підкреслено незалежно, що сприймається навколишніми як зарозумілість і зверхність.

При вочевидь заниженій самооцінці особистість:

як правило, невпевнена у собі, сором'язлива, нерішуча, надміру обережна;

гостро потребує підтримки і схвалення навколишніх, залежна від них;

конформна, легко піддається впливу інших людей, необдуманно йде у них на повіді;

страждаючи комплексом неповноцінності, прагне самоствердитися (іноді – за всяку ціну, що призводить до нерозбірливості в засобах досягнення цілей), довести всім і, найперше самій собі, свою значущість;

ставить перед собою нижчі цілі, ніж може досягти;

нерідко «заглиблюється» у свої неприємності й невдачі, перебільшуючи їх роль у своєму житті;

занадто вимоглива до себе і навколишніх, надміру самокритична, що призводить нерідко до замкнутості, заздрості, підозрливості, мстивості і навіть жорстокості.

Занижена самооцінка робить людину невпевненою у собі, вона намагається уникати вчинення будь-яких дій або ухвалення важливих рішень, перекладає власну відповідальність на інших, побоюється критики і будь-яких труднощів ухвалювати рішення, які не дозволяють людині розслабитися, тримаючи її у постійному емоційному і фізичному напруженні. Такий стан хронічного стресу знижує захисні сили організму, людина з ослабленим імунітетом часто хворіє. Захворювання, спричинені психологічним станом,

лікуються важче. Невпевненість у собі і постійні переживання призводять до стресу, який нерідко «заїдається», внаслідок можуть виникнути проблеми із зайвою вагою.

Здорова (адекватна) самооцінка – життєво важливий чинник у розбудові та підтриманні добрих стосунків і досягненні успіху. Здобувачі освіти з адекватною самооцінкою і позитивними очікуваннями результатів загалом вчаться і виконують роботу краще, ніж із заниженою або завищеною самооцінкою. Кожен успіх підтримує і навіть підвищує їхню самооцінку. Підліток з позитивною самооцінкою добре почувається, він впевнений у собі, гідно поводить себе і вільно спілкується з навколишніми.

Самооцінка у підлітків ситуативна, нестійка, схильна до зовнішніх впливів у молодшому підлітковому віці і більш стійка у старшому підлітковому віці. Підлітки нерідко оцінюють себе нижче за тими показниками, які здаються їм найважливішими.

У підлітковому періоді вплив батьків помітно знижується і підвищується значущість однолітків. Підлітки починають критично оцінювати своїх батьків, їхню думку, виробляють власну позицію щодо батьківської оцінки. Батьківська позиція починає сприйматися лише як одна з можливих.

Однак при цьому підтримка сім'ї і прийняття підлітка та його прагнень батьками дуже впливають на рівень його загальної самооцінки. Душевне й уважне ставлення батьків залишається важливою умовою формування і подальшого підкріплення позитивної самооцінки підлітків. Водночас жорстке, негативне ставлення батьків має зворотну дію: такі підлітки, як правило, сфокусовані на невдачах, бояться ризикувати, у них вищий рівень тривожності, вони частіше бувають агресивними і брутальними.

5. Можливості педагогічних працівників у реалізації особистістю індивідуальної освітньої траєкторії.

Реалізація індивідуальної освітньої траєкторії це така організація процесу навчання, в ході якої враховуються індивідуальні особливості учнів. Індивідуальна освітня траєкторія – це зміна свідомості здобувачів освіти, перетворення їх з об'єкта на суб'єкт освітньої діяльності, тобто на активного учасника освітнього процесу. В ідеальному сценарії для забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії навчання для кожного учня потрібно створити її власний індивідуальний навчальний план.

Навчальний план для вивчення кожного предмету має базуватись на результатах вивчення здібностей здобувача освіти, його вікових, психологічних особливостей. Потрібно врахувати багато індивідуальних особливостей аби побудувати програму, за якої здобувач освіти буде не тільки цікаво навчатись, а й результативно. Потрібно врахувати різні типи мислення та способи сприйняття інформації: для одного здобувача освіти у змісті уроків має бути

більше зображень (візуальний тип мислення), для іншого більше різних видів діяльності (кінестетичний тип мислення).

ТЕМА 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДІАГНОСТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ЗП(ПТ)О

Питання для обговорення семінарського заняття

1. Психолого-педагогічне діагностування: проблеми і завдання
2. Предмет і структура психодіагностики.
3. Методи психодіагностики та їх характеристика
4. Історія психодіагностики
5. Види тестів. Тести на визначення темпераменту(тест Айзенга), методика дослідження акцентуацій характеру Шмішека, проєктивна методика «Неіснуюча тварина» за М.З. Друкаревичем, тест «Стресостійкості».

Література: 2, 3, 6, 8

1. Психолого-педагогічна діагностика: проблеми і завдання.

Психодіагностика — (грецьк. — здібний розпізнавати) — розділ психології, який розробляє методи виявлення індивідуальних особливостей і перспектив розвитку особистості [2, с. 5]. Це наука і практика постановки психологічного заключення з метою вирішення психологічних проблем.

У психології діагностика носить свій особливий характер. Вона спирається на психологічний аналіз різних професій та їх груп, на співвідношення афективно-стресових моментів з психомоторними і інтелектуальними. На цій основі і будуються діагностичні схеми для професійної консультації і відбору, а іноді і для конструювання необхідних для оволодіння даною професією тренажерів.

У віковій психології діагностика повинна виходити насамперед із теорії психічного розвитку в особистості в дитинстві, принципів виділення окремих періодів розвитку, характеристики процесів розвитку, особливостей провідної діяльності, характерної для кожного вікового періоду.

У педагогічній психології діагностика має свої особливі завдання і повинна базуватися на теорії навчання і засвоєння, на теорії про співвідношення навчання і розвитку, на об'єктивному психологічному аналізі системи понять кожної навчальної дисципліни і т. п.

Головні завдання психолого-педагогічної діагностики.

Перша - контроль динаміки психічного розвитку здобувачів освіти, що навчаються і виховуються в освітніх установах, і корекція розвитку з метою створення оптимальних можливостей і умов для підтягування слабких і середніх учнів до рівня сильних, а також встановлення правильного напрямку розвитку здобувачів освіти, що виявляють особливі здібності. Друга - порівняльний аналіз розвиваючого ефекту різних систем освіти з метою вироблення рекомендацій для підвищення цієї функції.

Обидва завдання можуть вирішуватися лише за орієнтації на відповідний віковий період, його психологічні особливості. Всяка психолого-педагогічна діагностика повинна бути перш за все віковою. Не може бути діагностичних систем однакових для різних вікових періодів. Основна вимога для діагностики, що має на меті контроль за процесами психічного розвитку та його корекцію, - орієнтація на формування основної провідної діяльності і на ті новоутворення, які повинні виникати при її здійсненні.

2. Предмет і структура психодіагностики.

Психодіагностика як область психологічного знання спрямована на розробку методів розпізнання індивідуально-психологічних особливостей безвідносно до того, чи є вони показниками неблагополуччя або відсутності такого. При цьому психодіагностика має справу не тільки з тестами (стандартизованими мірками індивідуально-психологічних особливостей), але також з якісними (нестандартизованими) оцінками особистості.

Психодіагностика розробляє теорію, принципи та інструменти оцінки і вимірювання індивідуально-психологічних особливостей особистості, а також змінних соціального оточення, в якому здійснюється життєдіяльність особистості.

Освітня психодіагностика широко використовує різноманітні психологічні методики, до цієї області повинні бути віднесені ті тести, які створюються відповідно до психометричних вимогами, але призначені не тільки для оцінки здібностей або рис особистості, а для вимірювання успішності засвоєння навчального матеріалу (тести успішності). Освітня психодіагностика - це галузь загальної психодіагностики, в яких сьогодні виконано найбільш значний обсяг досліджень.

Слід виділити професійну психодіагностику, оскільки профорієнтація і профвідбір неможливі без використання і розвитку діагностичних методик

3. Методи психодіагностики та їх характеристика

В сучасній психології застосовують багато різноманітних методів психодіагностики. Серед них є дослідницькі і психодіагностичні методи.

Психодіагностичні методи використовуються з метою оцінки, дозволяють отримувати точні кількісні і якісні характеристики психологічних властивостей.

Психодіагностичний метод конкретизується в трьох основних діагностичних підходах, які практично охоплюють всі діагностичні методики (тести):

„Об’єктивний” підхід-діагностика здійснюється на основі успішності (результативності) і способу (особливостей) виконання діяльності.

„Суб’єктивний” підхід — діагностика здійснюється на основі успішності відомостей, які повідомляють про себе, самоописи особливостей особистості, поведінки в тих чи інших ситуаціях. Суб’єктивний підхід представлений багато численними опитувальниками, а проєктивний — різноманітними проєктивними методиками дослідження особистості.

„Проєктивний” підхід — діагностика здійснюється на основі аналізу особливостей взаємодії із зовнішньо нейтральним матеріалом, який в силу його відомої невизначеності стає об’єктом проєкції.

Об’єктивний підхід до діагностики проявів людської індивідуальності призвів до утворення двох типів методик (тестів), протиставлення яких стало традиційним. Це — тести особистості і тести інтелекту. Перші спрямовані на вимір не інтелектуальних особливостей особистості, другі — на встановлення рівня її інтелектуального розвитку.

Групи методів: анкета, опитувальник, інтерв’ю, тести.

Анкетою називають такий метод, при якому досліджуваний не тільки відповідає на ряд запитань, але й повідомляє про себе деякі соціально-демографічні дані (вік, професію, рівень освіти, місце роботи, посада, сімейне становище та ін.).

Опитувальником називають метод, в якому досліджуваному ставиться ряд письмових запитань. Такі запитання бувають двох типів: закриті і відкриті.

Також запитання психодіагностичного опитувальника можуть бути прямими і непрямими.

Прямими називаються такі запитання, відповідаючи на які, досліджуваний сам характеризує і безпосередньо оцінює наявність, відсутність або степінь вираженості у себе тієї чи іншої психологічної якості.

Непрямими є такі запитання, відповідь на які не вміщують прямих оцінок досліджуваним вивчаємої властивості, але по них можна судити про рівень її психологічного розвитку.

Малюнкові психодіагностичні методики. В них для вивчення особистості і поведінки досліджуваних використовуються створені ними малюнки, які можуть мати як заданий тематично, так і спонтанний характер.

Особливе місце серед психодіагностичних методик займають проєктивні, які, в свою чергу, можуть бути бланковими, опитувальними або манишковими.

Тестові завдання. За типом тестових завдань методики діляться на опитувальні (використовуються запитання, адресовані досліджуваному), стверджувальні (вживаються деякі судження або ствердження, з якими досліджуваній має погодитись або ні)? продуктивні (застосовується той чи інший вид власної творчої діяльності досліджуваного), дієві (виконання комплексу дій, за характером якого судять про його психологію), фізіологічні (аналіз мимовільних фізичних або фізіологічних реакцій організму людини). За адресатом тестового матеріалу діляться на свідомі і безсвідомі (спрямовані на неусвідомлювані реакції людини). Прикладом методики першого типу можуть бути опитувальники, а прикладом другого — проєктивні методики

4. Історія тестування.

Історія тестування давня. Перша згадка відноситься до Стародавнього Вавілону (III тисячоліття до н е) - випробування для писарів: повинні були знати: чотири арифметичні дії, вміти вимірювати поля, ділити майно, володіти мистецтвом співу та гри на музичному інструменті, вміти розбиратися в тканинах, металах, рослинах і т. д.

Друга згадка — до Стародавнього Єгипту — вибір на посаду жреця (спочатку проходив співбесіду (біографічні дані, рівень освіченості, оцінювалась зовнішність, вміння вести бесіду), потім — перевірка вміння трудитися, слухати і мовчати, випробування вогнем, водою, страхом, подолання підземель одному). Цю сувору систему випробувань пройшов відомий вчений Піфагор.

Третя згадка — до стародавнього Китаю. Існувала система перевірки здібностей осіб, що бажали зайняти посаду державних чиновників. (Кожних 3 роки повторне екзаменування у імператора по 6 „мистецтвам” — музика, стрільба з лука, верхова їзда, вміння писати, читати, знання ритуалів і церемоній).

Випробування тестового характеру використовували вчителі чань-буддизму (загадки, питання-парадокси, стресова ситуація).

Середньовіковий В'єтнам — переатестація військових і чиновників. (Сучасний психологічний тест — це метод психодіагностики, що представляє собою стандартизовані запитання і задачі, що мають певну шкалу значень.

5. Види тестів. Тести на визначення темпераменту(тест Айзенга), методика дослідження акцентуацій характеру Шмішека, проєктивна методика «Неіснуюча тварина» за М.З. Друкаревичем, тест «Стресостійкості».

Є 5 видів тестів, які поділяються на декілька підвидів.

I.Тести по спрямованості.

тести досягнень — тип методик, спрямованих на діагностику досягнутого рівня розвитку здібностей, навичок, знань;

тести інтелекту — тести загальних здібностей. Тести, які виявляють ступінь оволодіння діями з вербальним, числовим чи графічним матеріалом;

тести креативності — (лат. слово — створення). Сукупність методик спрямованих на вивчення і оцінку творчих здібностей людини. Креативність визначають на таких рівнях:

- особистісному — як на творчість людини впливає сама людина;
- пізнавальному — як на творчі здібності впливають інтелектуальні можливості;
- тести критеріально-орієнтовані — сукупність методів психодіагностики, які діагностують ступінь оволодіння певними діями, певними видами задач;
- тести особистості — група методик, спрямованих на вимірювання проявів особистості;

- тести спеціальних здібностей — група методик, спрямованих на діагностику окремих аспектів інтелекту.

II. Тести за формою процедури дослідження.

тести групові — коли проводиться одночасне обстеження групи людей;

індивідуальні — діагностика окремої особи, проводиться з однією людиною.

III. За особливостями тестових завдань.

вербальні — матеріал подано в словесній формі;

практичні — невербальні завдання.

Тести в залежності від часових обмежень.

тести швидкості:

а) коли ми задаємо певний час і визначаємо скільки за цей час людина виконала завдань;

б) коли ми визначаємо об'єм завдань і фіксуємо час, за який людина ці завдання виконала;

тести результативності:

а) орієнтовані на констатацію досягнутого результату.

Тести за наочністю.

апаратурні — проведення яких вимагає необхідної апаратури;

бланкові тести – бланки.

Деякі тести не мають розрахованих норм і стандартних відхилень від норм. Для процедури нормування необхідно користуватися обчисленнями.

Тести на визначення: темпераменту(тест Айзенга), методика дослідження акцентуацій характеру Шмішека, проєктивна методика «Неіснуюча тварина» за М.З. Друкаревичем, тест «Стресостійкості».

5. ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДІАГНОСТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ЗП(ПТ)О

Рекомендовані питання для обговорення

1. Психолого-педагогічне діагностування: проблеми і завдання
2. Предмет і структура психодіагностики.
3. Методи психодіагностики та їх характеристика
4. Історія психодіагностики
5. Види тестів. Тести на визначення темпераменту(тест Айзенга), методика дослідження акцентуацій характеру Шмішека, проєктивна методика «Неіснуюча тварина» за М.З. Друкаревичем, тест «Стресостійкості».

Література: 2, 3, 6, 8

Завдання до семінарського заняття

1. Опрацювати теоретичний матеріал з тематики питань семінарського заняття та дати відповіді на питання для самоконтролю до теми 2.
2. Обрати декілька методик діагностування (за вибором) та проаналізувати їх на предмет організації процедури у навчальній групі.
3. За обраною методикою провести діагностування серед здобувачів освіти в ЗП(ПТ) результати представити.

6. ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВІ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СЛУХАЧА

Питання для самоконтролю до теми 1

1. Сформулюйте сутність проектування як ефективний метод освітнього процесу.
2. У чому полягає особливість індивідуальної освітньої траєкторії.
3. Охарактеризуйте індивідуальність та індивідуальний стиль діяльності в умовах воєнного стану.
4. Назвіть основні цілі проектування індивідуальної освітньої траєкторії
5. Охарактеризуйте самооцінку суб'єктів освітнього процесу та вплив її на усвідомлення особливості своєї діяльності.
6. Розкрийте можливості педагогічних працівників у реалізації особистістю індивідуальні освітньої траєкторії.

Питання для самоконтролю до теми 2.

1. Дайте характеристику психолого-педагогічне діагностування.
2. Розкрийте зміст та основні проблеми і завдання психолого-педагогічне діагностування
2. Визначте предмет і структура психодіагностики.
3. Дайте характеристику методів психодіагностики.
4. Опишіть історичні етапи в становлення психодіагностики
5. Охарактеризуйте види тестів.
6. Опишіть тести за вибором :
на визначення темпераменту(тест Айзенга), методика дослідження акцентуацій характеру Шмішека, проєктивна методика «Неіснуюча тварина» за М.З. Друкаревичем, тест «Стресостійкості».

7. КОМПЛЕКС ПРАКТИЧНИХ (ТЕСТОВИХ) ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке індивідуальна освітня траєкторія.

- а) Це творча діяльність, спрямована на досягнення визначеної мети, вирішення якої-небудь проблеми
- б) Самостійна робота будь-кого
- в) Персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожного здобувача освіти,

2. Індивідуальний навчальний план здобувача освіти формується на підставі

- а) Знань та вмінь отриманих протягом життя.
- б).На кожен рік навчання з урахуванням особистого вибору здобувачем навчальних дисциплін.
- в) Знань та вмінь отриманих під час роботи над відповідною темою

3. Можливість створення індивідуальної траєкторії освіти учня припускає

- а) Вибір теми проекту
- б) Розробка ескізу
- в)Вибіркове чи розширене засвоєння теми

4. Індивідуальну освітню траєкторію характеризують

- а). Темп навчання й освітній продукт учня.
- б) Розробка конструкцій та технологій виготовлення виробу.

в) Вибір теми заняття

5. Самооцінка суб'єктів освітнього процесу

а) Оцінювання особистістю самої себе, своїх можливостей

б) Навчання з дотримання правил безпечної діяльності

в) Здатність засвоювати та зберігати інформацію

6. Психодіагностика- це

а) Вимірювання індивідуально-психологічних особливостей особистості,

б) Демонстрація завдань, мети , актуалізації обраного напрямку діяльності

в) Обґрунтування потреби в інформації

7. Завдання психолого-педагогічної діагностики

а) Аналіз того, що вийшло та чого не вийшло

б) Контроль динаміки психічного розвитку учнів.

в) Заключний контроль результатів навчання.

8. Психодіагностичні процедури повинні мати

а) Вимірювально-дослідну направленість на отримання якісних та кількісних характеристик.

б) Функціональність, естетичність

г) Демонстрацію завдань, мети обраного дослідження

9. До методів психолого-педагогічного діагностування відносяться:

а) Дослідницькі і психодіагностичні методи.

б) Сугестивні методи

в) Активні методи навчання

8. ГЛОСАРІЙ КЛЮЧОВИХ СЛІВ

Здібності — індивідуально-психологічні особливості особистості, що забезпечують успіх у діяльності, спілкуванні і легкість оволодіння ними

Індивідуальна навчальна програма— це документ, що визначає зміст навчання (компетенції, знання, навички та вміння, яких повинен набути учень в освітньому закладі.

Індивідуальна освітня траєкторія – це зміна свідомості здобувачів освіти, перетворення їх з об'єкта на суб'єкт освітньої діяльності, тобто на активного учасника освітнього процесу.

Індивідуальність визначає особистість як автора власного життя, як творця унікального життєвого шляху, носія багатогранної неповторності, авторського світогляду.

Проектування індивідуальної освітньої траєкторії це така організація процесу навчання, в ході якої враховуються індивідуальні особливості учнів.

Психодіагностика- це галузь психологічної науки, що розробляє теорію, принципи та інструменти оцінки і вимірювання індивідуально-психологічних особливостей особистості, а також змінних соціального оточення, в якому здійснюється життєдіяльність особистості.

Проектна діяльність – це особливий вид інтелектуальної діяльності, характерними рисами якої є самостійний пошук необхідної інформації, її творче перетворення в матеріалізований продукт (виріб, сценарій, плакат, реферат, стендову доповідь, мультимедійну презентацію тощо).

Самооцінка – оцінювання особистістю самої себе, своїх можливостей, якостей та місця серед інших. Від самооцінки залежать взаємини здобувачів освіти з оточенням, самокритичність, самовимогливість, ставлення до своїх успіхів і невдач. Впливає на ефективність діяльності здобувачів освіти і подальший розвиток їх особистості

Критичне мислення – це здатність людини чітко виділити проблему, яку необхідно розв'язати; зважено, вдумливо розглянути різні, а часом і протилежні підходи і розуміння проблеми з метою прийняття власного обґрунтованого рішення.

9. КОНСУЛЬТАЦІЙНИЙ ПУНКТ

За консультаціями чи уточненнями окремих питань електронного курсу можна звернутися до викладача Торби Наталії Григорівни за електронною поштою torbang@ukr.net або у вайбер за номером +38-05-612-42-66

10. ЦИФРОВА БІБЛІОТЕКА

1. Вітвицька С. С. Педагогіка вищої школи: практикум. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 174 с
<http://eprints.zu.edu.ua/36984/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202023%20-%20%D0%A5%D0%86%D0%9C%D0%86%D0%AF%202023.pdf>
2. Гаязов А.С. Індивідуальні траєкторії освіти особистості URL:
<http://www.raop.ru/index.php?id=878>

3. *Імідж сучасного педагога* : електрон. наук. фах. журн. (категорія «Б»). 2021. № 5 (200). 112 с. <http://isp.poippo.pl.ua/issue/view/14795>
DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-5\(200\)](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-5(200))
4. Індивідуальна освітня траєкторія студента: теоретичні аспекти організації. І.П. ІНДИВІДУАЛЬНА ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ ДИТИНИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: ПРАКТИЧНІ КРОКИ
Наталія Ярмола
<https://lib.iitta.gov.ua/718653/1/%D0%86%D0%9D%D0%94%D0%98%D0%92%D0%86%D0%94%D0%A3%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%90%20%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%9D%D0%AF%20%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%84%D0%9A%D0%A2%D0%9E%D0%A0%D0%86%D0%AF%20%D0%94%D0%98%D0%A2%D0%98%D0%9D%D0%98%20%D0%97%20%D0%9F%D0%9E%D0%A0%D0%A3%D0%A8%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%9C%D0%98%20%D0%86%D0%9D%D0%A2%D0%95%D0%9B%D0%95%D0%9A%D0%A2%D0%A3%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20.pdf>
5. Краснощок. http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2018/60/part_1/21.pdf
6. Княжева І. А. Педагогіка: навчальний посібник для здобувачів освіти першого освітнього рівня (бакалавр) спеціальності 014.021 Середня освіта (Англійська мова та література). Одеса, Університет Ушинського, 2023.110 с.
<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/17055/1/Knyazheva.pdf>
7. Наказ про психологічну службу системі освіти 2009 / [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0687-09>
8. Психолого-педагогічна діагностика : навч.-метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т дошкільної та спец. освіти ; уклад. Н. І. Скрипник. – Умань : Візаві, 2020. 135 с
https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/13297/1/psychol_pedag_diagnost.pdf
9. Психолого-педагогічна діагностика розвитку дітей раннього дошкільного віку: Навчально-методичний посібник / За науковою редакцією Л. О. Федорович. Укладачі О. В. Гнітій, І. В. Макаренко, Л. О. Федорович — Кременчук: Християнська Зоря, 2008. 217 с.
<http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3059/1/Psikholog2009%2B.pdf>
10. Психологія. Під ред. Трофімов а Ю.Л. - <http://westudents.com.ua/glavy/79955-peredmova.html> / [електронний ресурс]. Режим доступу:

- 11.Сергеєнкова О.П.. Педагогічна психологія / [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/78975-35-psihologchna-harakteristika-pedagogchno-maysternost-stilv-pedagogchno-dyalnost.html>
- 12.Сельє Ганс. От мечты к открытию / [електронний ресурс]. Режим доступу: http://bookz.ru/authors/sel_e-gans/distree/page-2-distree.html:
- 13.Що таке стреси і як їх долати / Сененко Світлана «Дзеркало тижня» №12, 29 березня 2008, 00:00 / [електронний ресурс]. Режим доступу: scho_take_stresi_i_yak_yih_dolati-53263.html